

ทิศทางของสื่อและความสัมพันธ์ทางสังคมไทยในอนาคต

เอกสารประกอบการบรรยายการจัดเสวนาของมูลนิธิทีนา ร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรมและหอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 20 กรกฎาคม 2551 ณ หอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่

“สื่อที่ดึงมโนทัศน์ในอนาคตจะต้องเป็นสื่อเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขของมนุษย์ในสังคม”

บทนำ

ทิศทางของสื่อในอนาคตโดยเฉพาะที่เป็นสื่อในอุดมคตินั้นอาจจะแตกต่างจากสื่อที่อาจจะเกิดขึ้นในโลกของความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตามความคาดหวังที่มีต่อสื่อในอนาคตนั้นเชื่อว่าทุกคนมีความคาดหวังจะเห็นสิ่งดีงามที่เกิดขึ้นกับสื่อ เพราะสื่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม เนื่องจากคนในสังคมนั้นใช้สื่อเป็นช่องทางของการสร้างความสัมพันธ์ ถ้าสื่อดี สื่อมีคุณธรรม และเป็นสื่อที่สร้างสรรค์ ก็จะทำให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีความสุข ในทางตรงข้าม ถ้าสื่อไม่ดี สื่อไม่มีคุณธรรม และเป็นสื่อที่ไม่สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคมแล้ว จะส่งผลถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม คงทำให้คนในสังคมมีแต่ความทุกข์ หากความสงบสุขไม่ได้ สื่อจึงมีความสำคัญและสัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์อย่างมาก นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวิวัฒนาการของสื่อและความสัมพันธ์ของมนุษย์มีมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ยุคเกษตรกรรม ยุคอุตสาหกรรม และต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน ถ้าพิจารณาโดยหลักธรรมในพุทธศาสนาแล้ว ทั้งสื่อและความสัมพันธ์ทางสังคมต่างฝ่ายก็ตกอยู่ในองค์ประกอบตามหลักของ ปฏิจจสมุปบาท (เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในพุทธศาสนา อธิบายถึง การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน จึงเกิดมีขึ้นการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา) และ กฎของอิทัปปัจจยตา (กฎอิทัปปัจจยตา คือ เป็นหัวใจปฏิจจสมุปบาท มีใจความดังนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อม มี เพราะความเกิดขึ้นแห่ง สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อ สิ่งนี้ ไม่มี สิ่งนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป) ดังนั้นการจะกล่าวถึงสื่อกับความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจึงขอใช้ฐานของความคิดทางด้านพุทธศาสนาเป็นต้นนำสำหรับการแสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ทิศทางของสื่อ

ในฐานะเป็นคนหนึ่งที่สร้างสื่อคุณธรรมและจริยธรรมให้กับสังคม และได้ดำเนินการสร้างภาพยนตร์แอนิเมชัน เรื่อง พระพุทธเจ้า ซึ่งได้ฉายในโรงภาพยนตร์ไปแล้วเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2550 ที่ผ่านมาซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนพรรษาครบรอบ 80 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังกำลังดำเนินการสร้างสื่อในแนวเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมแก่สังคม โดยเฉพาะเด็กๆ เอกสารประกอบการบรรยายการจัดเสวนาของมูลนิธิทีนา ร่วมกับกระทรวงวัฒนธรรมและหอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 20 กรกฎาคม 2551 ณ หอศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่

และเยาวชนไทยอีกหลายเรื่องซึ่งกำลังจะเผยแพร่สู่สายตาประชาชนต่อไป สื่อที่คาดหวังให้มีในสังคมไทยมากขึ้นเพื่อสามารถรรโลงสังคมที่เป็นสุขได้นั้น ควรเป็นสื่อที่ดีงามและ สื่อที่ดีงามในอนาคตจะต้องเป็นสื่อเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของมนุษย์ในสังคม โดยมีคุณลักษณะ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. สื่อนั้นต้องเป็นสื่อที่สร้างขึ้นด้วยความเป็นธรรม หรือ มีมนุษยธรรมโดยใช้ธรรมะเป็นฐานของการคิดและการสร้างสื่อเป็นสิ่งสำคัญ
2. สื่อนั้นเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงคนในสังคมได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของคนในสังคม
3. สื่อนั้นต้องเสริมสร้างจิตสำนึกของความดีงาม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ต้องสามารถให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องดีงามโดยไม่มีอคติ

คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนั้นสามารถมีได้ในทุกสื่อที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อคอมพิวเตอร์ และทิศทางของตัวสื่อที่จะมีอิทธิพลมากขึ้นต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของสังคมไทยในอนาคต คือ สื่อโทรทัศน์และสื่อคอมพิวเตอร์ เพราะสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้จำนวนมาก และตอบสนองความต้องการของพวกเขาได้อย่างกว้างขวาง และสื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมไทยในอนาคต

สังคมไทยมีลักษณะเฉพาะ พัฒนาจากการเป็นสังคมชนบทมาสู่สังคมเมือง รับเอาวัฒนธรรม และอารยธรรมจากสังคมอื่นเข้ามาและต่อเนื่อง รวมทั้งรับเอาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาแทนการสื่อสารแบบเดิม การพักผ่อนหรือการหาความบันเทิงเปลี่ยนไปอยู่บนฐานของเทคโนโลยี สังคมมีความเป็นส่วนตัวและนับถือความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ในหมู่คนในสังคมมีตัวกลางหรือช่องทางที่เป็นสื่อมากมายหลายรูปแบบ ส่วนสื่อที่ใช้บุคคลและการติดต่อกันโดยตรงเริ่มน้อยลงและมีอยู่ในวงจำกัดเฉพาะหมู่ญาติ เพื่อนร่วมงาน หรือ หุ่นส่วนทางธุรกิจเป็นสำคัญ แต่ละคนต่างคนต่างอยู่ ระมัดระวังที่จะติดต่อกับคนแปลกหน้า การรับรู้ข่าวสารได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนเป็นสำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต มีการอพยพและเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เมือง แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะของความเป็นสังคมไทยยังคงซ่อนอยู่เบื้องลึกในลักษณะของการเป็นสังคมชนบทคือมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา ใช้หลักศาสนาเป็นแนวทางในการคิดและดำเนินชีวิต ในขณะที่ความเป็นสังคมเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคนทันสมัยยังคงเป็นบุคลิกภาพที่ได้รับการนับถือว่าเป็นคนทันสมัยทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว ย่อมกระทบถึงการดำรงอยู่ของสังคมใน

รูปแบบเดิมๆ หรือสังคมชนบท และกระทบถึงจิตสำนึกของคนในสังคมด้วย ก่อให้เกิดปัญหา เรื่องจิตสำนึก จากวัฒนธรรมใหม่ที่ยึดถือความเป็นส่วนตัวเป็นสำคัญ ปรากฏการณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวนั้นมีจำนวนมาก และสะท้อนออกมาในรูปของกฎหมายที่คุ้มครองความเป็นส่วนตัวมากขึ้น มีรายงานการศึกษาเชิงวิชาการที่สนับสนุนการเป็นสังคมที่ยึดถือความสำคัญของบุคคลจำนวนมาก ซึ่งบทสรุปของรายงานการศึกษานั้น ไม่แตกต่างจากที่กล่าวมามากนัก

จิตสำนึกที่ต้องการกระตุ้นด้วยสื่อ

จิตสำนึกที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขได้ คือ จิตสำนึกของความ เมตตา เพราะจิตสำนึกด้านความเมตตานี้เป็นสิ่งที่จะสามารถจรรโลงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ โดยการทำให้เมตตาจิตนี้เป็นจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกของสังคม (Social Consciousness) ที่สามารถถ่ายทอดสืบต่อไปตราบเท่าที่ยังมีการดำรงอยู่ของสังคม การกระตุ้นจิตสำนึกนี้ต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพราะเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องลึกของจิตใจ สื่อที่จะเข้าถึงได้คือต้องเป็นสื่อที่เสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมให้กับสังคม ถ้าคนในสังคมเป็นคนมี เมตตา แล้ว ความสงบสุขของสังคม รวมทั้งสิ่งดีงามอื่น ๆ จะเกิดขึ้นมาตามหลักของ อิทัปปัจจยตา สื่อที่สามารถกระตุ้นจิตสำนึกด้านความเมตตานี้ สร้างขึ้นได้กับตัวสื่อทุกประเภท ทั้ง สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อคอมพิวเตอร์

สรุป

ทิศทางของสื่อในอนาคตต้องเป็นสื่อที่สามารถกระตุ้นจิตสำนึกด้านความเมตตาให้กับคนในสังคม เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพราะจิตเมตตา เป็นสำนึกสำคัญที่นำไปสู่ความสุขและก้าวหน้าสังคม จรรโลงสังคม ตัวสื่อที่สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้แก่สื่อโทรทัศน์ และสื่อคอมพิวเตอร์ สื่อที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมควรได้รับการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งประชาชนทั่วไป